

Osvajanje umjetničke slobode

Likovnost: Akademik Tonko Maroević održao je predavanje o hrvatskoj umjetnosti pedesetih godina 20. stoljeća

Jelena MANDIĆ-MUŠCET
jelena.mandic@vjesnik.hr

Istaknuti hrvatski pjesnik, esejist, likovni kritičar i prevoditelj, akademik Tonko Maroević, održao je u četvrtak predavanje pod nazivom »Slike prethodnice, riječi pobudnice: Hrvatska umjetnost na sredini 20. stoljeća« u punoj dvorani Knjižnice HAZU.

Kako je uvodno kazao predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Zvonko Kusić, Maroević se cijeli profesionalni vijek bavi slikom i riječju, nadovezujući se na plejadu naših najboljih pisaca, poput A. G. Matoša i A. B. Šimića, koji su se bavili likovnom kritikom.

Naslov predavanja »Slike prethodnice, riječi pobudnice« može djelovati previše pjesnički, ali riječ je o odavanju počasti Ivi Frangešu, rastumačio je na početku Maroević, ističući da je ranih pedesetih godina prošloga stoljeća slikarstvo razmicalo prostor umjetničke slobode, u kojemu ga je slijedilo pjesništvo. U tom proboju kreativnih i avangardnih umjetničkih ideja na dotadašnjoj soc-realističkoj sceni ključnu su ulogu odigrale četiri važne izložbe: Antuna Motike, Josipa Vanište, Miljenka Stančića te Ede Murtića i Exata 51, održane između siječnja

1952. i ožujka 1953. godine. U tih nepunih 400 dana, u »godini intenzivnog življenja«, hrvatska kultura učinila je neophodan korak u otvaranju svijetu. Motikina izložba dočekana je napadima starije generacije koju je najbolje reprezentirao Jerolim Miše, smatrajući da Motika slikarstvom rješava erotske komplekse. Intimističkoga autora koji je iza sebe već imao desetljet-

Akademik Tonko Maroević

no iskustvo eksperimentiranja, u kojemu se koristio kukcima i kinetičkim elementima, pripadajući umjetnosti druge polovice 20. stoljeća, s velikim rezervama dočekao je i autoritet Grgo Gamulin.

Izložba Miljenka Stančića i Josipa Vanište ispočetka je izgledala kao nastup dvojice silno darovitih akademskih slikara, koji nastavljaju liniju kontinuiteta Münchenskoga kruga, ali nemaju ni-

kakvih avangardističkih ambicija, napomenuo je Maroević. Najbučnija i najzvučnija bila je Murtićeva izložba »Doživljaj Amerike«, dočekana s rezervama nekih kritičara. Predgovor za izložbu napisao je Jure Kaštelan, kojemu je Murtić četrdesetih ilustrirao zbirku »Crveni konj«. »Murtić je otišao u Ameriku s kredibilitetom partizana, čovjeka iz Partije i nesporno darovitoga umjetnika koji je znao primiti veliko američko slikarstvo što će kasnije preplaviti Europu. Jugoslavija je željela pokazati da se odvojila od sovjetskoga bloka i da ima pravo sudjelovati u slobodnom svijetu, daleko od staljinističkih načela«, rekao je Maroević.

Umjetnost je tako postala svojevrsna legitimacija nove ideologije. Samo mjesec dana kasnije, pjesnik Jure Kaštelan napisao je predgovor za izložbu Exata 51, grupe koja je napravila najradikalniji iskorak prema apstrakciji ili, drugim riječima, osvajanju slobode. Premda izgleda najposebniji i najmanje sličan slikarstvu kakvo se do pedesetih u Zagrebu izlagalo, Exat možda ima najjače društveno i socijalno uporište u stanovitoj ideologiji - istaknuo je Maroević.

Sve četiri izložbe bile su izuzetno važne jer su razmicalo ograničenja sredine. Slikari su radikalnije od književnika probili prešu jednog stvaralačkog izraza. Možda je najzanimljivije, zaključio je Maroević, da poetike slikarstva koje se povezuju s tradicijom domaće sredine ili avangardom inozemne scene, u povijesnoj perspektivi zadobivaju vrlo slično značenje. I jedne i druge nužne su i gotovo komplementarne.